

42-ik sz. Oktober 15. 1865.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a **kiadóhivatalba** (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap **szerkesztőségéhez** (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1865.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV

M. AKAD. NYOMDÁSZNÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Fiume és Ciotta.“ *Szathmáry Károlytól.* — „Az ember,“ (költ.) *Szász Gerőtl.* — „Borbála királyné,“ (történelmi elbeszélés.) *Vértesi Arnoldtól.* — „Egy eltemetett város.“ — „Éjszakai jelenet a kanadai rengetegekből.“ — „Egy hét története.“ *Vadnay Károlytól.* — Ujdonságok. — Levelezések.

sek. — Vegyes közlemények. — Követválasztási mozgalmak — Irodalom. — Nemzeti színház. — Szerkesztői üzenetek.

Képek: „Ciotta János.“ — „A herculanumi kapu Pompeiben.“ — „Fiume emlékjándéka Szalay László részére.“ (Eredeti után rajz. *Haske.*) — „A legujabb ásatások Pompéiben.“ — Képtalány.

Levelezések.

M. Sziget. Október 8. (*Bizottmányi gyűlés.* — *Képviselőink.* — *Öngyilkosság.*) Megyénk házában f. hó 4-én a köztisztviselők állásfőispán ur ömtga bölcse elnöklete alatt megtartott a központi választmányt szervező bizottmányi gyűlés, melyre a megye összes intelligentiája megjelent. A központi választmány és így a képviselők választásának vezetése a jelenlegi ideig. első alispánra, Hatfaludy Sándorra bízott.

A választók által, a közbizalmat bíró Szaplony József és Várady Gábor, megyénk legkitű-

nőbb s értelmesebb fiai, mint Sziget, illetőleg Técső kerületek volt s leendő képviselői, lelkes éljenekben részesítették. — Az ünnepély testvéries lakomával fejeztették be.

A kétségbeesés egyik szomorú példáját a f. hó 6-án virradóra a sétautcában magát hihetően öngyilkosilag kivégzett Csics nevű fiatal asztalossegédben fájdalommal szemléltük. Öngyilkosságát — mint mondják — boldogtalan szerelme idézte elő.

Bertin Pál.

Követválasztási mozgalmak.

Mult vasárnap a főváros élénk választási mozgalmak színhelye volt. Délelőtt 10 órakor a belvárosi választók tömegesen mentek Deák Ferenchez, őt felkérni, hogy vállalja el a pest-belvárosi követséget. Ugyanez időben Szentkirályi Mór tartott beszédet a józsefvárosi választókhoz a lovarda helyiségében, hol ezernél többen jelentek meg. D. u. pedig a józsefvárosi templom mellett egy tágas udvaron Szilágyi Virgil pártja jött össze. — A lipótvárosi választók az „István fh.“ hez címzett szálloda termében tartottak értekezletet, s b. Kemény Zsigmondot kérték föl a képviselőség elfogadására. Kemény, megjelenvén, lelkesedéssel fogadott beszéde után, zászlóval s zenésző mellett nagy sokaság kísérelte el a Frohner-szállodához, melynek kapuja előtt vállalkra emelve éltetik.

Biharmegye jelöltjei: a *bihari* választókerületben Csengery Antal; a *szalontaiban* Lovassy és Beöthy Ákos; a *székelyhidiban* Miskolczy Lajos; a *margittáiban* Klobusiczky Ágoston és Baranyi Ágoston; a *tenkeiben* Gozsdu Manó és Dezső Szaniszló; a *csekeiben* Román Sándor; az *élesdében* gr. Zichy Jenő és Gozma János; a *belényesiben* Véghi Gellért, Wass János és Pál Péter; a *bárándiban* Kelemen Albert; az *ujfalusiban* Csanády Sándor; a *margittáiban* Komáromi György. *Debrecenben* a piac- és hatvani-utcai választókerületben Kiss Lajost éltetik. *Nagy-Váradnak* két jelöltje van, Lukács György és Hoványi Lajos. — *Szabolcsmegye* jelöltjei: a *löki* kerületben: Bonis Samu; a *bátoriban* gr. Degenfeld Gusztáv; *Nagy-Kállóban* Somossy Ignác; a *bogdányi* kerületben: Mezőssy László; a *kis-várdaiban* Erős Lajos, Pillissy Lajos és Jármay József; *Nádudvaron* Kállay Ödön és Nagy István. — *Sárosmegye* jelöltjei: az *eperjesi* kerületben Szinnyei Merzse Félix és Podhorányi Nándor; a *héthársi* kerületben Bánó József, Péchy és Berzeviczy Tivadar; a *kis-szebeni-*

ben Piller Gedeon; a *giráltban* Bánó Miklós; a *bártfaiban* Hodossy Ede és Hedry Ernő; a *mako-vicai* kerületben Dobránszky Adolf. — *Békésme-gye* jelöltjei: *Csabán* Boczkó Dániel; *Szarvason* b. Podmaniczky Frigyes; a *gyomai* kerületben Tre-fort Ágost; az *orosháziban* Greguss Ágost és Szé-kács József. — *Zemplénmegye* jelöltjei: a *s.-a.-uj-helyi* kerületben gr. Andrássy Gyula; a *liszkaiban* Lónyay Gábor; a *mádiban* Sóhalmi János, vecsei Oláh Károly és Zalay István; a *megyaszóiban* Szepesy Péter és b. Vay Sándor; *Bodrogközön* báró Sennyey Lajos. — *Abaujmegye* jelöltjei: a *gönci* kerületben Gábrriel István; a *szikszáiban* Darvas Antal; a *füzériben* Bárczay Ödön; a *cserhátiban* Lánczy János, Csörghe László és Szentimrey Elek. — *Fehérmegye* jelöltjei: a *váli* kerületben Salamon Lajos; a *sárkeresztúriban* Madarász József; a *moó-riban* b. Miske György s a főispán fia, ifj. Szögyé-nyi; a *rácalmásiban* gr. Zichy Nándor; a *csákvá-riban* Sárközy Kázmér és Tóth Lőrinc. — *Baranya-megye* jelöltjei: a *baranyavári* kerületben gr. Rá-day, Vas Gereben, Mihalovics Anasztáz és Graba-rics Ernő; a *mohácsiban* Sczitovszky Márton; a *pécsváradiban* Bánffy Simon, Kardos Kálmán, Csekey János és Plitzner Lőrinc; a *hegyháti* ke-rületben Hanny Gábor, Allagirt Antal, Garay Ala-jos plebánosok; a *szt.-lőrinciben* Delimanics Ist-ván és Miltényi Miklós; a *siklósiban* Jókai Mór; a *pécsiben* Siskovics József. *Pécs* városában pedig Angyal Pál. — *Somogyban*: a *kaposvári* kerületben Somsich Pál; a *lengyeltóti*ban Jankovich László; a *marcaliban* gr. Széchenyi Gyula; a *csurgóiban* Inkey József; a *szigetváriban* Bittó István és Fekete Lajos; a *tabi* kerületben Zichy Antal és Tal-lián Lajos a jelöltek. — *Pestmegyének keceli* választó-kerületében Zlinszky, Reviczky István és gr. Kegle-vich Béla vannak kijelölve. — *A dunavecsei* ke-rület gr. Ráday Gedeont kiáltá ki jelöltnek; *Kecské-*

Első évi folyam.

42. szám.

Oktober 15. 1865.

Fiume és Ciotta.

E napokban lesz kilencven éve, hogy Majláth József, mint királyi biztos, a II. Józseftől tanácsolt Mária Terézia parancsára, — a Trieszt által nyomorgatott *Fiumét* (1776. okt. 21-én) Magyarország számára átvevé.

„Mi Mária Terézia — így szól az ezen cselekvényről kiadott királyi oklevél, — Magyarország és a hozzá tartozó országok és tartományok közjára irányzott számtalan intézkedéseink között az által is akarván a magyar kereskedésről gondoskodni, hogy azon tengeri kikötőket és tenger melléket, mely rövid ideig ausztriaiak neveztetett, de *ősi joggal amoda tartozott*, az országhoz legujabban visszakapcsoltuk, s hogy különös jóakarattal és kegyességünk tanúságául, Fiume városát és kikötőjét

abba (Magyarországba) be is kebeleztük; egyszersmind Fiumét szabad kereskedelmi helylyé akarjuk tenni, s e végből feldiszítjük azt mind-

azon kiváltságokkal, szabadságokkal és előjogokkal, melyek egy kereskedelmi helynek szükségesegek; — mely kegyelmes szándékunk annál biztosabb fogantatására beléegyezzünk, hogy *Fiume kereskedelmi város területével együtt ezen is úgy tekintessék és kezeltessék, mint Magyarország szent koronájához kapcsolt külön test*, és a Horvátországhoz tartozó másik (bucari) kerülettel semmikép össze ne kevertessék.“

Ciotta János.

szágyulés 4-dik cikkelye által a törvénybe is beigattatott, kimondatván e cikkben, hogy: Civitas Fiuminensis, portus que per M. Teresiam jam

regno incorporata, presenti articulo ad idem regnum pertinere declaratur.

Azonban, dacára e kétségbe nem vonható jogcímnek, Horvátország a mai napig magáénak követeli, sőt az absolutismus erőhatalmas korszakában tetteleg is magához csatolta s ma is bírja Fiumét.

Furcsa dolog, hogy mikor a világon minden a vonzás ellenállhatlan törvényei szerint alakul, épen az emberrel hisznek kivételt tehetni, s együtt élni kényszerítnek két oly felet, a kik egy csepp rokonszenvvel sem viseltetnek egymás iránt.

A Magyarországnak adott Fiume az első percben örömmel borult a haza kebelére, s büszkének mondá magát, hogy hozzánk tartozhatik. És azóta annyi különféle hányatásai közt mindig állhatatos marad ragaszkodásában, és ezen ragaszkodást kimutatá még akkor is, midőn tudta, hogy a hatalom részéről meg fog lakolni érte.

Oh, Fiume igen sokat szenvedett miértünk! Üldözték, sanyargatták, keseríték, boszantották, — nincs az a neme a gyötrésnek, mit szellemileg és anyagilag el nem követtek rajta, kivált a legközelebbi időkben.

S hová juttatták ily mostoha bánással e szép várost?

A lelke fáj látására, midőn ez év nyarán meglátogattam.

Egy, az egész világ előtt nyitva levő tenger szabad partján, úgy ül ott elhagyatva, senki által nem látogatva, mint egy kikötött gonosztévő, kinek karjai és lábai le vannak láncolva, hogy ne is mozdulhasson; úgy ül ott a kincses tenger gyönyörű öblénél, mint egy Tantalus, kit istenei arra kárhoztattak, hogy a bőség szaruja előtt éhen haljon meg.

Me mondjátok, hogy tulzok! Hiszen csak az imént három ezer ember vándorolt ki Fiuméből, hogy munkát és kenyeret keressen; s e három ezer embernek Egyiptom földére kellett zárando kolni, hogy a csatornásás verejtékes munkájával szerzett fillérekből, itthon maradt nejeik és gyermekeiknek eledelre valót küldhessenek.

Nem hagyták őket élni, nem dolgozni, nem beszélni, nem még ünnepelni sem. Ki nem tudná, hogy a nyáron a patriciusok tanácsát szétosztatta az önkényes hatalom, mert az egy roszakaratu vád ellenében Magyarországhoz való hűségét akarta kijelenteni. Ki ne tudná, hogy Sz. István magyar király napját megülni hatóságilag lön nekik megtiltva, s az idei aug. 20-án Fiume polgárai kimentek a városból a hegyek közé, hogy lelkök

csendességében ünnepelhesse, és háborítás nélkül gondolhassanak reánk.

Csoda-e, ha ily körülmények közt a szabadulás ösztönszerű vágyával, a boldogság és jóllét forró ohajtásával néznek a sorsuk jobbra változását jelentő minden mozzanat, a szebb jövőjükért működő férfiak minden lépése felé.

Azok között, kik ez idő szerint Fiume jobbléteért a legtisztább jóakarattal, legtörhetlenebb állhatatossággal küzdenek, a legelső sorban áll *Ciotta János*, kinek arcképét ma olvasóinknak bemutatjuk.

Ő ez idő szerint Fiumének legnépszerűbb polgára.

Elégge tanusítja ezt azon nem mindennapi esemény, hogy midőn a horvát országgyűlésre való választások elrendeltettek: felé fordult bizalmával Fiumének mind a négy választó kerülete, s Ciotát kiáltotta ki követének.

Ciotta János fiumei patricius, 1824-ben született, atyja egy Toskanából Fiumébe származott előkelő nemes család gazdag ivadéka, anyja pedig ama híres fiumei polgár és egykori magyar országgyűlési követ, Adamich András leánya.

Tanulmányait a katonai mérnöki akadémiában végezvén, 20 éves korában mint tiszt lépett át a hadseregbe, melyet őrnagysággal végzett tizenhét évi szolgálat után oda hagyván, — 1861-ben nyugodalomba lépett, hogy mint polgár munkához fogjon.

Végigtekintvén elhagyatott szülőföldre szánalomra méltó állapotán, élés látása az első percben kész volt a tervvel: hol kell kezdenie működését.

A nemzetgazdasági tanulmányoknak feküdt, s szép eszét, nagy vagyonát, előkelő állását minden alkalmammal arra használja, hogy hazáját azon inséges helyzetből, melybe égrekiáltó visszaélések taszították, kiszabadithassa, s megszerezhesse annak azon polcot, mely a jóllét, a világkereskedés terén oty méltán megilleti.

Fiume ma egy vonagló test, melynek erei szét vannak vagdalva, hogy a vér ne keringhessen benne. Ciotta ez erek összekötésén, a vérforgás megindításán, az élet visszahozásán, képek nélkül szólva: a közlekedési eszközök megnyitásán működik a legnagyobb erélylyel, a magistratusban kitünő szónoklatával, az irodalomban jeles tollával.

E tárgyban két munkát ismerünk tőle. Az egyik: *Fiume und seine Eisenbahnfrage*, 1864, melyben a zimony-fiumei vasutról, megjelent egy német röpiratot, s e sorok írójának „Az Alföld és Fiume“ című munkáját behatóan tárgyalja, s erős és bátor hangon sürgeti a Fiumébe vezető vasutak, különösen a sz. pétervárad-fiumei szárny-

vonal kiépítését. Másik műve: *Memoriale della rappresentanza civica di Fiume, all' eccelsa regia cancellaria aulica, sulla questione della ferrovia Semlino-Fiume*. 1865, melyben az „alföldi vasutat“ (Nagy-Váradon, Csabán, Szegeden, Eszéken, Sziszekén és Károlyvároson át Fiuméig) tartja a legfőképen szükséges és hasznos vonalnak, mint a mely 2000. □ mértföldnyi területet fog a kereskedelemnek megnyerni, s melynek szükséges voltát és hasznát oly érvekkel mutogatja, hogy látszik, miszerint Ciotta már is nem mindennapi készütséggel és képességgel lép a nemzetgazdaság terére, melynek kétségkívül kiváló disze lesz.

Közelebb egy nagyszerű hajózási társulat alakításán fáradozik, melynek központja Fiume lenne, s mely, ha létesülhet, nagyban fogja segíni Fiumét azon szerephez, melyre a természet által hivatva van.

Adja isten, hogy nemes törekvéseinek eredmé-

nyét minél előbb megérhesse, legközelebb pedig, hogy már a magyar országgyűlésen szoríthassunk vele kezét, mert Fiume követe egyedül itt ül törvényes helyén. *)

Szathmári Károly.

*) Ez alkalommal olvasóink bizonyára szívesen veszik, midőn a „Hazánk“ 665-dik lapján bemutatjuk azon szép olajfestmény másolatát, melylyel Fiume városa nagy történetírónkat, *Szalay Lászlót* azon cikkeiért megtisztelte, melyek Fiumét érdeklőleg 1861-ben a „Pesti Naplóban“ jelentek meg; s ez Fiume hozzánk való testvéri vonzalmának szintén egyik jele. E kép, mely Fiume nemtőjét ábrázolja, a mint az elhunyt kitünő államférfiának nevét az örök emlékezés oszlopára följegyzti, nagy részben szintén Ciotta buzdítására, közalírás útján, az összes polgárság nevében jött létre.

Szerkesztő.

A z e m b e r.

Csodálatos lény, ki fejt meg tégedet?
Hol van a böles, ki mondaná: ez ő!
Rejtelméidbe eddig ki léphetett,
Mit böleső kezd s bezár a temető?
Rövid e pálya, alig egy kis patak,
Oh, csak csepp az idő tengerében;
S e cseppben mégis világok zajlanak:
Undok szörnyek és gyöngyök egyképen.

Felszine fényes, ha nézed messzirül,
Mint milljó hold, ha egygyé ömlene,
Hinnéd: a jég ez, mely észak völgyin ül;
S hogy bolygó láng, arra tanít leve.
Mégis csalódnál, ha elkülöntenéd;
S szörny lesz együtt, int a tapasztalás;
Külön s együtt, ah, csak titok int feléd:
A forma egy, de beltartalma más.

Egyik ha lángol, a másik jég-hideg;
Ez égbe száll, amaz a porba mász;
Az lomha állat, míg ez feszült ideg;
Amott tökély, emitt ijesztő váz; —
Tenni nemest, jót, szívből óhajtt emez,
S virágot hint az élet utjain;
Amaz kezével vad rombolást jegyez,
S a merre jár, csak könyvet ejt a kín.

Bűnös szerelmét kínálja a leány,
Oly csábítón, mint egy egész pokol;
S egy perc után, ah, a mély örvénybe hány,
Hol tűzben égss s végkép elkárhozol.
S ha Galgotára kell vinned életed:
A nőnek ezt meg kell gyászolnia;
Haját lebontja s könyezve lépeget,
Judith helyett a síró Mária.

Rákhel keserve könyekbe lel vigaszt;
Lukrécia szívébe tört taszit;
Hütlén lehetni Déléla fenn viraszt;
S Áspásia eladja csókjait.
Galamb-szelidség s hiéna-düh együtt;
Költészet és ez undok fürtelem:
Mint a virág s a gyom, itt egy helyre gyült,
S ápolatlan, pazéron nő, terem.

— Ám, a teremtés felényi még csak itt:
A gyöngesség hibája s fénye ez;
Amott erő küzd, mely összeköt, szakít,
S a vész, vagy üdv sok század bére lesz.
Mint a nap ég itt, mi ott kis fény vala;
Bárány amott, itt vad ló, mely lehány;
Ott még csak árnyék, itt már az éjszaka;
Ott cseppnyi vér, itt már az oceán.

Nem csak magában lesz itt nagy az egyén,
Vagy hull alá és lesz bitang, silány;
De mert a milljók jövője van kezén,
Vagy mert boszut egy millió kíván.
Milljók fején lesz Heródesz zsarnok ur,
S egy nemzedék a bárd alatt vesz el;
S máskor e milljó, mely vérfürdőbe hull,
Mint „egy“ feláll, és gillotint emel.

És hull a vér, hajh! tombol a szenvedély,
— Árnya setét, földet, eget bevon!
Mig jön, ki rálép, bármi szilaj, kevély,
S mutat irányt: Caesar s Napoleon.
Mily óriások! Nekik kicsiny a föld.
Élni kicsiny; de halni nagy, elég;
Annak szívébe Brutusz döfé a tört;
Elbában ezt félték és — feledék.

Méltán halának! Ez volt a gyászbeszéd.
Zsarnok-halál! s rá méltó, így ha tesz.
Hát, ki szeliden s hosszan becsülve élt:
Méreg-pohárt mért ürit Szokrátesz?
S a szent próféta, ki éhen is tanít,
Kit másokért ezernyi bú epezt;
Mélyen temetve önnön fájdalmaít:
Jutalma mért vessző, tövis, kereszt!?

Kaligulában a düh az égig ért;
És ontni vért, azt mondja: isten ő!
S István, a martyr, meghal a szent hitért,
Kinos halál, oh gyászos temető!
Egyiknek olesó hazája szent neve:
Koriolán kiírni vágyik azt;
És érte Kátó szívébe tört vere,
Mert romjain hiában küzd, viraszt.

S a legnagyobb is, mi végtelen csekély,
Mellé tevén legott az öserőt:
A tűz, ha villám, rá nézve már veszély;
A víz, ha ár, egy óriást ledönt;
Halála léssen egy kósza szél csupán,
Mely legfőlebb, ha falevélt lehint:
S mégis dacolni, s nyerni vél a tusán;
S Ikarusszal az égbe törne mind . . .

— Hol hát a törvény: megfejtí e talányt,
Hiány s tökély hol egy formába van?
S mit ezred évek bőlese meg nem talált,
Más milljó év, nem-é haszontalan?
Jeremiasnak keserve most is él;
Dante, ha szól, ma is pokolrul ír;
Ma is nevetnek más szenvedésinél;
S a nagynak is nyugalma csak a sir.

Hiu törekvés, kutatni: mért? hogyan?
Volt és leend, ki nagy; s leend gonosz.
Mint hajdanában, a föld ma is olyan:
Áldást ad egy, s a másik jajt okoz.
Mélység, magasság; a jég s a láng együtt;
Épit, tipor; rabszolga, ur, mig él . . .
— Az óra csendül; — a szellem elrepült; —
S maroknyi por, mit messze hord a szél.

Szász Gerő.

Borbála királyné.

— Történeti elbeszélés. —

I.

Öreg volt már és beteges Zsigmond király. Eltörődve, sok bajtól fáradtan ült Prágában, cseh királyságában. Fiatalkorában ő nem hagyott békét a világnak, most neki nem hagytak békét. Cseh hivei csak épen alighogy lerakták az ellene dühösen forgatott fegyvert, csak épen alighogy vége szakadt a husszita harcoknak; a kelyhesek kibékültek a királylyal s elismerték fejedelmöknek; de sokat bizni bennök nem lehetett. A király nem hitt nekik, ők nem hittek a királynak.

Irtózatossá hosszú harcok után végre csend volt Csehországban. A kehely vitézei megnyugodhattak; elpusztították a német birodalomnak kétharmadát és Magyarországnak majd egyharmadát. Viszonzásul a német birodalmi had elpusztította az egész Csehországot; s miután kölcsönösen legyilkolták egymásnak papjait, a vallási harc végre megszűnt.

Most már béke volt. Zsigmond a császár és király Prágába jöhetett, hol a cseh rendekkel akart tanácskozni. Magyarok kísérték, mint rendesen mindenhová. Magyar emberekből állt kísérete akkor is, mikor azt a fényes látogatást tette Francia- és Angolországban.

Nem lehet mondani, hogy a magyarok nagyon

szerették volna Zsigmond királyt, hanem időfolytán, ötven év alatt lassanként összetörődtek. Hosszu idő volt az, tanulhatott belőle a nemzet is, a király is. Hogy uralkodása kezdetén erőszakoskodó volt és kegyetlen, elfelejtették azt neki későbbben, mert minden hibái mellett volt benne valami nagylelkűség, lovagiasság és kiváló nyájosság.

Vele volt Prágában a még mindig nagyon szép királyné, neje, Cilley Borbála. Negyven éves nő volt már, de még mindig bájos, még mindig kacér és mindig rossz. Vele volt a két Cilley gróf is: Ulrik és Fridrik, a királyné fivérei.

A királyné szép szemei sok cseh lovagot meghódítottak Prágában. A zord husszíták nyájában néztek rá, mint az szigorú erkölcsöikhez illet s a kemény-nyaku Podjebrad György gyakran megfordult az udvarnál, nem is a király, hanem a királyné tiszteletére jövéen.

Zsigmondot nem nyugtalanította már ez; megszokta, hogy a királyné szeret kacérkodni a lovagokkal. Megszokott ő már többet is. Példás életű férj soha sem volt, könnyelmű volt teljes életében s kalandokat hajhászott. Nem sok szemrehányást tehetett nejeének.

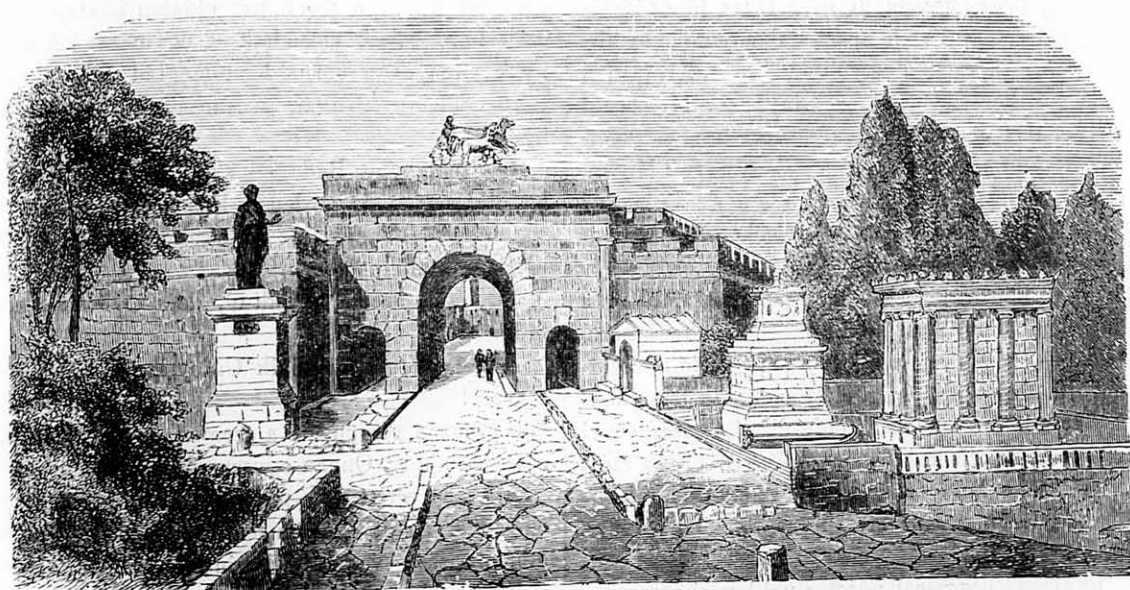
Öreg volt már különben s egykor heves vére nem lobbant most már mindjárt föl. Nem ragadta el az ingerültség, mint hajdan oly sokszor. A forró luxemburgi vér meghült, csillapult már ereiben. A hevesség, a hirtelen föllobbanás, az örökös izgatottság, mely családjának tulajdona volt, s mely nagy mértékben megvolt benne is, jóformán megszűnt már.

Nagyatyja, János cseh király, a világ minden országát bekalandozta, a hol csak háboru volt s a hol csak verekedni lehetett. Mindenütt ott volt, csak saját országában volt legkevesebbet. Az ember alig tudja, hogy tulajdonkép micsoda nemzethez tartozik ez a János király, kit mindenütt ott talál az ember a legmesszebb fekvő országokban is, küzdve minden egyéb cél nélkül, csak azért,

Most már megöregedett. A sors sok nagyra való tervét meghiusította s megtanította őt csendesen elviselni kellemetlenséget és ellenmondást; de egészen meg nem törte. Lelke éber maradt még, tevékeny és nyugtalan. Még szerette a pompát, vidám lakomákat és világrázó tervek készítését. Ábrándos volt még mindig a politikában, szerfölött udvarias a nők iránt s pazarló, mint egész életében.

A csehek gyűlölték őt; zord, szigorú erkölcséikkel nem fért össze a király gondolkozásmódja. De még kevésbbé férhetett össze azzal Borbála királyné könnyelmű élete és mégis látni lehetett őket a királyné körül seregelni.

A husszita papok megszűntek prédikálni a romlottság és a botránnyról, mely a királyi szék bibe-

A hereculanumi kapu Pompéiben. (Lásd szövegét a 665. lapon.)

hogy verekedhessék s öreg korában, mikor már mindkét szemére megvakult, arra a hirre, hogy Franciaországban nagy háborut vívnak az angolok ellen, rögtön oda siet. Neki részt kell venni a harcban. Mivelhogy egészen vak volt, két lovak közbe fogta s oldalról vezették lovát, úgy ment a csatába; nem látott semmit, de azért vagdalkozott, míg végre az angol kardcsapások alatt lerogyott lováról s angol lovak patkói taposták agyon.

Ez volt Zsigmond nagyatyja. A heves vér örökségül szállt az utódokra. S ámbár Zsigmond nem volt olyannyira indulatos, mint testvérbátyja Vencel császár, ki ha megharagudott, csizmáit vagdalta udvari tanácsosai- s kamarásainak fejéhez, hanem azért elég erőszakoskodó hajlam és föllobbanó természet volt benne is.

rán ül, a bűnös asszonyról, ki koronát hord fényes homlokán és megvesztegeti gonosz erkölcséivel az országokat, erről a második Jezabelről, ki botránkoztatására van minden igaz kereszténynek. Megszűntek a buzgó mennydörgések s az erényes kifakadások.

És megtörtént, hogy a husszita érsek, a szigorú Rokicana is meglátogatta a királynét.

A király nevetve fordult magyarjaihoz :

— Istenemre, a mit mi fegyverrel nem birtunk meghódítani, meghódítja a királyné szemével! Enyers és erényességtől durva férfiak kezét csókolják és elcsábítatják magukat a legzordonabbak és a legvénebbek általa.

És az urak, kik a király körül valának, mind

tréfára vették a dolgot, csak Kanizsai László csóválta komolyan fejét.

— Felséges ur, a hussziták nem hajtják meg kemény nyakaikat csak azért, hogy a királyné puha fehér kezét csókolhassák s az érsek nem azon ember, ki feljőjön a királyi palota lépcsőin csak azért, hogy egy szép nő arcát csodálhassa. Felséges ur, az eretnekek veszedelmese.

De senki nem akarta komolyan venni a dolgot s Cilley Ulrik kacagva viszonzá :

— A nemes lovag itt fél, hogy a katolika egyház elveszti egyik buzgó hívét, ájtatos királynékat. Kezeskedem róla, hogy nincs kedve bűnbánó szörmezbe öltözni s hamvat hintetni fejére a husszita papokkal.

És a husszita főnökök mégis látogatták a királynét. Saját pártjuk megütődve látta ezt s egyszer egy öreg husszita, ki még Husz János idejéből való volt s a cseh apostollal egyidejűleg hirdette már az igét, megszólította most Rokicanát.

— Mit kerestek ti a bűn leányánál? Mi köze a Tábornak e Jezabellel? A kehely szent és szentnek kell annak lenni, a ki a kehely hive? Mit keresnek az ur szolgálói ott, hol a gonoszság lakik?

— A vallás szabadságát és Csehország függetlenségét, — viszonzá Rokicana.

— A bűn nem teremhet igazságot s átkozott annak minden hajszála, ki megbotránkozásra ad okot, — szólta a rajongó husszita; — és a taboríták tiszták voltak eddig, mint azok, kik fehér köntösben állnak az ur színe előtt. A sátán segélyével akarjátok-e fölépíteni Tábor várát? Az ur így szól: öljétek meg Baal szolgálait és átkozott az, a ki irgalmas. És meg van írva, hogy Jezabel vérét az ebek itták föl.

Rokicana hosszasan nézett a vakbuzgó szemeibe, melyek paráztózz gyanánt villogtak ki a zilált ősz szakál közül; aztán csendesen, lassu hangon szólta :

— A királyné nem ellensége a kehely hiveinek és szíve hozzánk hajlik. Az urnak sok eszköze van, mely célra vezet, öreg. Várj az időre. Minden lépés, melyet én előre teszek, Csehország és a kehely dicsőségére történik.

Az öreg husszita komoran viszonzá :

— Jezabel nem tér meg a próféták szavára s a te ajkad hiu világi bölcseségről beszél. Én láttam Husz Jánost Baal papjainak gyülekezetében, kemény volt és hajthatatlan és meghalt, de meg nem simult. Ne kössetek ti szövetséget a sátán leányával.

II.

A szép királyné ezalatt mély tervekbe merülve ült egyedül termében. Maga akart lenni; nem akart

tanukat tűrni maga körül. A gondolat néma, de redőket von a homlokra és sötét tüzet a szembe s a királyné nem akarja, hogy szép sima arcán valaki a terhes gondolatok redőit lássa.

Szemöldői összehuzva, szemei mereven a földre voltak tapadva. Duzzadt ajkait összeharapta s az erek kidagadtak halántékain. Nagy, merész volt a gondolat, mely agyát feszítette. Homlokán mint a villám vakmerő vidámság sugára futott át, aztán ismét elkomorult. Kezei megmozdultak, egész teste megrezsent s a gyötrelmes gondolkodás terhe alatt mintegy kintpadra feszítettnek látszott.

Föflállt és az ablakhoz ment. A királyi várból lelátott a komor, ó városra. Előtte terült el Prága. A Moldova mint egy ezüst vonal vágta ketté a várost; a folyó fölött gyöngye köd lebegett, de oly csekély, hogy a viz tükre keresztül csillogott rajta s a sötét házak a folyó két oldalán kilátszottak, csak körvonalaik mosódtak el egymásba. A tornyok, melyek a barna háztömegeből fölnyultak, tisztán, élesen kiváltak s csucsaikon csillogott a kereszt.

— Szebb mint Buda, — szólta a királyné alig hallhatólag; — de zordon és komor. Itt nem ismerik az örömet s mégis ez emberekkel kell szövetkezniem, kiktől szívem irtózik.

Elsötétült arccal fordult el, de a jövő percben föl kacagott.

— Az erényes hussziták Cilley Borbála szövetségesei!

S gyorsan végigment a termen, meg-megállva, egész az ajtóig. Onnan egyszerre visszafordult.

Tükrébe vetett egy pillantást. Nem volt megelégedve. Arcát egészen feldulta ez az aggasztó gondolkodás, vonásairól mintha egészen eltűnt volna a szokott nyájas kellem; legalább ugy látszott most neki.

Próbált mosolyogni. Nehezen ment. Ah, ez a mosoly nem csábit.

Kedvetlenül fordult el tükrétől. Szemöldői ujra redőkbe huzódtak, arcának vonásai ujra kifeszültek. Lelke a gondolatokkal küzdött, mely minden idegét rezgésbe hozta.

Most nem szerelmi viszony szövése volt, mely lelkét elfoglalta, merész tervek, országos ügyek.

— Bátorság! — ismétlé önmagát buzdítva.

Ajkait merészen fölvetette, szemei csillogtak, keble hullámozott s két kezével nyomta el szívének lázas dobogását. Aztán leült s nyugalmat akart nyerni; de agyában nem szűnt meg a gondolat égetni s szívének hangos verése nem csillapult.

Most föflállt és ujra az ajtóhoz ment. Valaki várt oda künn.

Még néhány percig habozott, várakozott a királyné. Akkor megnyitotta az ajtót s belépett a két Cilley.

Hogy a királyné nagyszerű tervek koholásában töri fejét, azt gyanították, de bizonyost még mitsem tudtak. Borbála még saját fivérei előtt sem szólt eddig.

Most azt hitte, hogy itt van az ideje, a terv kiviteléhez látni, melyről gondolkozott nappal, mely gyötörte éjjel. Most már hozzá kezhetnek. Bátyjaira számíthatott.

A két Cilley gróf mindenre kész volt, az isten-tagadástól a gyilkolásig s az árulástól a rablásig. A királynak hívei voltak, mert érdekük úgy kívánta, de Borbála ismerte őket jól; tudta, hogy ha érdekük úgy kívánja, a király ellen is tudnak fordítani a kardot.

Erre még nem volt szükség

A királyné megszorította kezeiket s elmondta, miért hívatta őket. Országos dologban akar tanácskozni velök.

A két gróf viszonzá, hogy a királynő számíthat rájuk; kardjuk és fejük szolgálatára áll.

— Meglehet hogy kardotokra is szükség lesz, — szólt Borbála élesen, — s meglehet hogy fejeket könnyen lábaitokhoz tehetik, ha okosságok nem lesz nagyobb mint bátorságotok. A mi napjaink meg vannak számlálva s az uralkodás nem tart sokáig.

A Cilley grófok meglepetve néztek rá.

— Nem vagy-e te a királyné, ki nek a felséges római császár és magyar király Zsigmond legalázatosabb rabszolgája? — kérde Cilley Fridrik.

— S nem bir-e mosolygásod mindenható erővel? — tevő hozzá Ulrik.

A hízegés mindig kellemesen érintette a szép királynét. Most is mosolygott, hanem aztán borús homlokkal és komor arccal szólt:

— Zsigmond öreg és meghalhat minden percben. Az életet nem lehetett hosszabbra nyújtani, mint a természet kiszabta, egyszer megszakad.

A két gróf komolyan bölintott fejével. E néhány szó sokat megmagyarázott nekik; nem volt szükséges többet mondani. Tudták, hogy Zsigmond veje s leendő örököse, az osztrák Albert, nem barátjuk, s hogy csak addig hatalmasak ők, míg Zsigmond él.

A mire eddig nem gondoltak az élvezet és a hatalom bőségében, most azt egy pillantással belátták. Zsigmond minden országában egyetlen leányára, Erzsébetre hagyja az uralkodást s Erzsébet férje nem barátja a Cilleyeknek.

A király öreg; sokáig nem élhet. Halála lesz

a jel bukásukra. És ha megmarad is minden gazdagságuk, minden tisztségük, de hatalmuk nem lesz többé a régi, nem lesznek az elsők a király után.

S míg a két férfi meghökkenve, komoran hallgatott, Cilley Borbála ingerülten és büszkén szólt:

— Hogy én leszálljak a trónról, melyen ültem s alázatosan lemenvé a lépcsőkön, helyet foglaljak oda lent, azt tenni soha sem fogom. Fölöttem nem fog ülni senki. Ha első voltam, nem akarok többé második lenni.

Bátyjai reá néztek. Arca sötétén kipirult s szemei mint a tüzes szikra gyujtottak.

— Mit akarsz tenni, hogy a szék, melyen ülsz, tied maradjon? — szólt Fridrik néhány pernyi hallgatás után. — A szónak nincs elég hatalma; mi az, a mit tenni akarsz?

S tekintetét a királynéra függesztette, ki most így kezdé:

— Tudjátok, hogy megkísérlettem a királyt rá birni, hogy végrendeletet készítsen az én javamra s az uralkodásban utódjául engem nevezzen ki.

— És szépségednek minden csábesszközét elővetted, hogy az öreg királyt reá vedd, — szólt gúnyosan Cilley Ulrik. — Kegyelmes királyné, minden mulandó a világon.

— Tükröm azt mondja, hogy hazudol, — viszonzá a királyné büszkén.

— Bocsáss meg, kegyelmes királyné, — viszonzá Ulrik gróf, — nem szépséged a mulandó, hanem a kegyelmes király szerelme, ki ez egyszer szép ajkaid kérésének nem engedett s szép szemidől nem hagyta megvesztegettetni magát.

Ha Cilley Ulrik ingerelte Borbálát, ok nélkül nem tette. Bele akarta vezetni azon hangulatba, mely szükséges, hogy a szenvedélyes lélek teljes nyíltsággal árulja el szándékait és terveit.

— Nem sima és vakító-e még homlokom? — szólt a büszke nő.

— Vannak, kik azt tartják, hogy leányodé vakítóbb, — viszonzá Ulrik gróf.

— Nem ragyognak-e szemeim ép oly tüzzel, mint valaha?

— Erzsébeté, sokan azt mondják, jobban ragyog.

— A lengyel herceg nem azt mondja, — szólt büszkén Borbála.

— Wladiszlav? — kiáltott föl csodálkozva Cilley Ulrik.

— A gyermek?

— Az ifju, — viszonzá Borbála.

— Tizennégy éves.

A királyné ajkaiba harapott.

— Nem kérdeztem tőled éveit számát. Ulrik, én

a trónról akarok beszélni veled. És te Fridrik, hallgass rám. A király beteges és öreg, de nekem nincs kedvem lelépni a trónról, mikor őt lelépteti a halál. Ez elszánt akaratom.

A két gróf összenézett. Aztán Fridrik szólt:

— Női uralmat nem tűr a magyar. Vagy azt hiszed, kardjaink képesek föltartani trónodat?

— A ti kardjaitok s a csebeké és a lengyeleké, — viszonzá a királyné.

— Kire számítasz?

sem látott; de nem látom erősnek az alapot, melyre építesz. Nem egészen a földön van s kissé a légtérben áll. Első férjed még él s már gondolkozol a másodikról.

— Készen kell lenni, Fridrik, — viszonzá a királyné; — az idő gyors és nem vár senkire.

A két Cilley gyorsan végezett. Éles értelmök hamar meghányta a 'dolgát. Még az nap elment egy biztos emberük fölszólítani a Cilley-ház barátait s szövetségeseit, hogy minél nagyobb számmal

Fiume emlékjándéka Szalay László részére. (Az ered. után rajz. Haske. Lásd szövegét a 659. lap szerk. jegyzésében.)

— Lengyelország leendő királyára. Te azt mondd, Fridrik, női uralmat nem tűr a magyar. Én előbbre láttam, mint te; én nem akarok egyedül ülni a trónon, hanem férjem oldalán.

A Cilleyek bámulva néztek nővérükre.

— Titkos követem járt Legyelországban, — folytatá a királyné; — Wladiszláv látta arcképeimet. Kezemmel két ország koronáját kapja.

A Cilleyek bámulása pillanatról pillanatra nőtt.

— Bölcs vagy mint Saba királynéja, — szólt Cilley Fridrik; — előre látsz, a hová egyikünk

siessenek Prágába. Cilley Fridrik fényes lovagjéteket szándékozik adni a király tiszteletére.

— Biztos vagy Wladiszlávról? — kérdezek a grófok nővérüket.

— Felelek róla, — viszonzá a királyné.

— És Podjebrod és a hussziták?

— Szivesebben látják a lengyelt, mint az osztrák Albertet. Most készíttetek el mindent és vigyázatok, hogy a perc ne találjon készületlen.

(Folyt. köv.)

Vértesi Arnold.

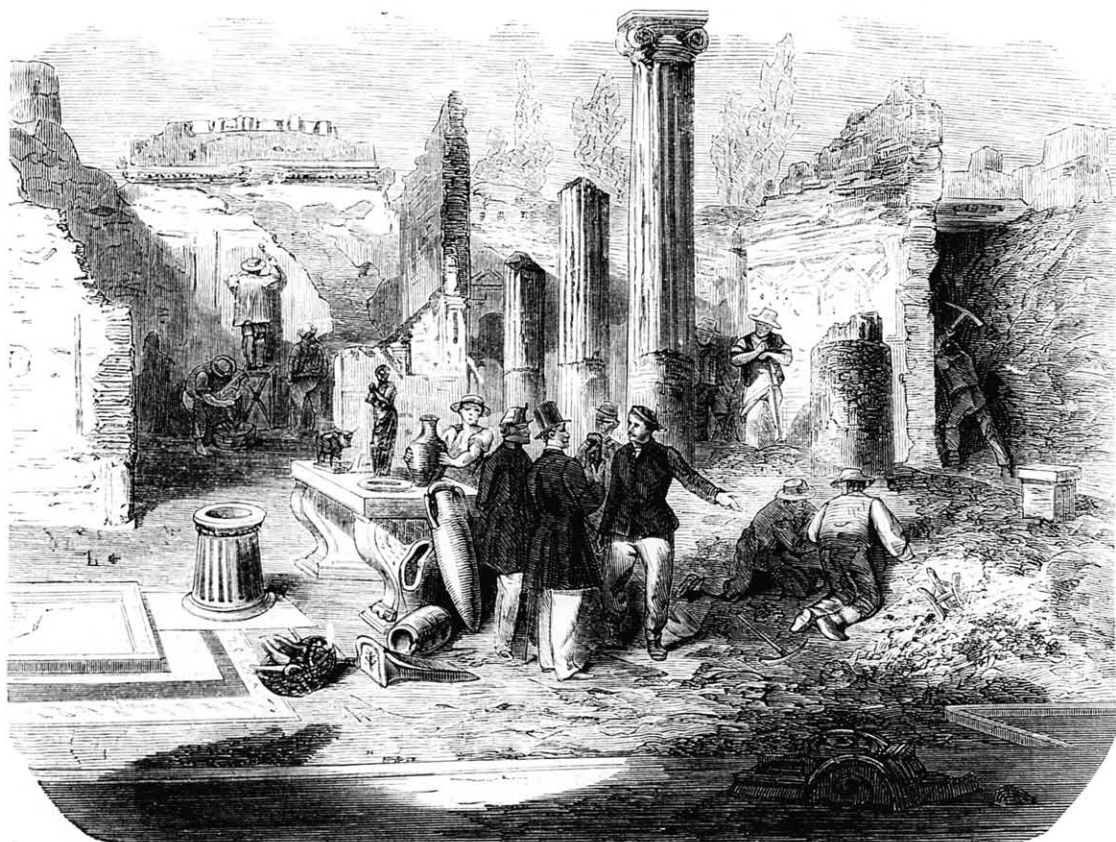
Egy eltemetett város.

I.

(A Vezúv hajdan. — Pompéi múltja. — Államszerkezet. — Régi lakosai. — Földrengés. — Pompéi újra fölépül. — A tűzhányó kitérése s a város eltemetése. — Pompéi híre is elvész. — Mire vezet egy csatorna? — Herculanium. — Az ásások megkezdése. — Nyolc kapu. — Az utcák elnevezése. — Legújabb ásások.)

Ezer és nyolcszáz év előtt a Nápoly mögött méltóságteljesen emelkedő Vezúv nem volt olyan, a milyen mai nap. Akkor termékeny volt s erdőség borította majdnem ormáig s aljában üdeszínü

ké, a láthatárt egyik oldalról elzáró hegyek közt, a tengerhez s egy folyóhoz igen közel feküdt, — mely folyó azóta patakká vált, — mi okból tekintélyesebb egyének is lakhelyül választák. Nép-

A legújabb ásások Pompéiben.

legelők és szőlők terültek el. Csak a csúcsán levő tölcseralaku, fekete kövekkel telt mélyedések gyanították a tudósokkal, hogy e hely egy „régóta kialudt vulkán.” Később azonban borzasztó tűzhányóvá vált ismét s azóta folytonosan füstöt vagy tüzet hány, fenyegetvén az általa okozott romokat s azon új városokat, melyek aljában épülvén, mintegy dacolni akarnak vele.

Pompéi, az egyik eltemetett város, (mert a másik Herculanium volt, vagyis a mai Portici), azon korban nem tartozott a nagyobb városok közé, mert összesen csak 30,000 lelket számolt. Azonban igen előnyös helyen, egy festői völgy fene-

sége azonban leginkább békés, jókedvű, okos s valószínűleg egyszersmind tisztességes kereskedők közt állott.

Annyit biztossággal tudunk Pompéiről, hogy e város Nola, Nocera és Atella kereskedelmének mintegy raktára volt. Kikötőjében egész hajóhad fért el s itt állomásoztak P. Cornélius hadihajói is. Sokan azt hiszik, hogy e kikötő hullámai Pompéi falait mosták s némelyek azt is állítják, hogy aféle nagy vaskarikákra is akadtak, melyekhez a tengeri hajók valának kötve; ma azonban már kétségbevonhatlanul be van bizonyítva, hogy Pompéi kikötője a várostól bizonyos távolságban feküdt.

Pompéi környékének lakosai római polgárok voltak, Rómát ismervén el fővárosuk s hazájokul. Helyi törvényhozásuk a rómainak alája volt rendelve; azonban ezeket leszámítva, Pompéi önmagában egy kis teljes és független világot képezett. Volt egy kicsinyített senatusa, volt augustalesek-ből a római lovagokhoz hasonló aristokrátiája és plebsé vagyis népe. Pompéi maga nevezte ki prétorait, összehívta comitiáit, maga hozta községi törvényeit, rendezé katonatoborzását, szedte vámjait, maga választotta kormányzóit: consuljait, aediliseit, questorait. Tehát nem egy vidéki városba, de egy kis államba vezetjük az olvasót, mely államot udvarias nyelven kis Rómának is nevezék.

Egy másik körülmény még különösebb érdekességet kölcsönöz Pompéinek. Ezen szerencsétlen várost Krisztus születése előtt 63 évvel egy iszonyú földrengés majdnem egészen tönkre tette. Több templom összeomlott, többek közt a forum oszlopcarnoka, aztán a nagy basilika s a színházak, nem is emlilvén a sirokat és magánházakat. A lakosok legnagyobb része magával vívén butorait és egyéb holmiját, elköltözött, s a senatus sokáig ingadozott, míg megengedé a város újból felépítését és benépesítését.

A pompéiek visszajöttek, a decuriok azonban azt akarták, hogy az építkezés a legujabb ízlés szerint történjék. A forum oszlopai csakhamar divatos oszlopfővel lőnek felállítva; a corynthiai styl lévén majdnem mindenütt elfogadva, az foglalta el a régi ízlés helyét, s ily módon az új város építményeiben teljes öszhangzat támadt.

Tehát nagy erélyvel fogtak hozzá a város építéséhez; Jupiter és Venus, Isis és Fortuna templomai már főnállottak, a színházak és szinkörök felépültek, a Forum igen szép oszlopcarnokai kellemes látványt nyújtottak, a gyönyörű festményekkel ellátott házak megnépesültek, élet pezsgett mindenütt, s a tömeg tolongott az amphitheátrumokba, midőn Kr. u. 79-ben a Vezúv egyszerre roppant dühhél tört ki, elborítván Pompéit kő- és tüzes hamuzáporral. A vulkán eme rettentő kitérőse három várost temetett el, nem is számítván a falvakat.

A borzasztó esemény után a lakosok megmenekült része előjött ismét s ásni kezdett, hogy értékesebb holmiját előkerítse s számos tolvaj fészkelte be magát a földalatti városba. Titus császárnak egyizben szándékában volt a várost kiásatni s azt újból fölépíttetni s e végből két senatort küldött ki a hely színének tanulmányozására, azonban ugy látszik, hogy a munka nagysága elijesztette

ezen jó urakat s így a terv tervben maradt. Rómának később sokkal nagyobb gondjai voltak, hogysen ráért volna egy eltemetett kis várost kiásni, mely fölött idővel szép zöld pázsit és sűrű erdő nőtt; végre századok folytak le az eltemetett város fölött s az idő Pompéit hamun kívül feledésbe is temette.

Pompéi ezentulra majdnem tökéletesen elveszett. Azon tudósok, kik ismerték nevéről, nem tudták hol keresni a romokat.

A tizenhatodik század vége táján azonban, midőn Fontana építész egy földalatti csatornát készített a Sarno vizének Torre Annunziatába vezetése céljából, e csatornának keresztül kellett metszenie Pompéit egyik végétől a másikig; falakat kellett ekkor keresztültörnie, régi utcákon kellett áthatolnia, miközben alapépítvényekre és feliratokra bukkant; és ekkor senkisem kételkedék, hogy ez eltemetett városban Pompéire bukkantak. Ez azonban Herculenum vala. A vidék földmivelői, kik homályos hagyományok útján jobban valának értesülve a tudósoknál, rosz latinsággal azon helyet jelölék ki az eltemetett *Civita*, vagyis Pompéi temetőjének, a hol e város csakugyan rejlett.

Herculenum ásatása után feltűnt, hogy a hajdani Pompéi fölött a munkások szöleikben gyakran ásnak ki régi szobrokat s egyéb régiségeket, s ekkor, 1748-ban don Rocco Alcubierre ezredes engedélyt kért III. Károly királytól e helyen ásatásokat kezdeni. A király beleegyezett a kérelembe s 12 gályarabot adott az ezredes rendelkezésére, s ily módon Pompéit egy katonatiszt fedezte föl; azonban még csak 20 év mulva lettek róla teljesen bizonyosak, hogy e hely Pompéi; addig Stabiesnek tartották.

A városból nyolc kapu nyílt s alkalmasint volt még egy kilencedik is, mely a tengerre szolgált s mely azóta eltűnt. Mindezen kapuk közt legkülönösebb a nolai, melynek építészete nagyon-nagyon réginek látszik s ebben igen szép faragott köveket láthatni, melyeken rajta van az ősidők nyoma.

A Hercules-kapu, (képét lásd a 661-dik oldalon) kevésbbé régi s mégis sokkal romladozottabb állapotban találtatott; izezete meg volt repedve s nagy gondot igényelt azt helyrehozni. E kapun három bejárat van, melyeknek két szélsője a gyalog járóknak szolgált, míg a főbejárat közepén vasrostélyt lehetett leeresztetni s ezzel a kaput elzárni.

Pompéi egy része még ma is el van temetve s itt fölötté szőlők, kertek és rétek virulnak. Nápolyból kiindulva balkéz felé találjuk a kiásott utcákat, házakat, szobrokat, nyilvános téreket.

A kiásott utcákat tetszés szerint nevezték el s így jöttek létre a: Bőség-, Tizenkét isten-, Mercur-, Fortuna- stb. utca. A mi s házakat illeti, azok még önkényesebben vannak elnevezve, mert azon fedelmek vagy kitünő férfiak nevével keresztelték el, a kik alatt legelőször kezdették kiásni.

A legújabb ásatásokra vonatkozólag 1865. szeptember havában így irtak a külföldi lapok: Pompejiban ismét egy érdekes pontot ástak ki százados sírjából. Egy nagy, diszes, egyemeletes épület ez, valamelyik igen gazdag patricius háza. Az épület jó karban került ki a hamu közül, falai épek, csak tetőzete van beomolva. Faragványok ékítik a falakat; különösen szép a kapuzat, mely felett egy nagy dombormű táncoló alakokat tüntet elő;

a bejárat két oldalán két egyiptomi mintára faragott sphynx ült; egyik egészen ép maradt, a másiknak mindkét előre nyújtott lába letört, s ezenkívül több csonkitást szenvedett. Az emeletbe vivő lépcsőzet márvány, s a fordulatoknál több domborművel ékített vázát találtak, melyekben egykor virágok pompáztak. A szobák és termek még nincsenek kitarakítva, eddigelé három kisebb és egy nagy szobát ástak ki, érdekes edényekkel, butor-zattal, s négy csontvázal. Az udvaron egy ló csontjaira akadtak, melynek a rozsdás zabla még állcsontjai közt volt; a kengyel, néhány csat, melyek ott heverték, sejtetik, hogy fel volt kantárrozva; talán épen menekülni akart rajta valaki a borzasztó katasztrófa elől.

Éjszakai jelenet a kanadai rengetegeken.

Volt egy barátom, egy derék, fáradhatlan erélyes és bátor férfiú, — mondja egynémet író, — a ki 20 éves korában mint szegény lakatos jött Londonba, és néhány év alatt gazdag gyárnokká lön; neve jóhangzásúvá vált az iparosvilágban; a *Blumenbach és társa* cég egyike volt a legbecsültebbeknek.

Blumenbach mint milliomos is megtartá ifjúkori egyszerűségét, kevés igénynyel birt; a szerencse istenasszonya, mely arany folyamot önte lábaihoz, nem változta őt mássá életmódjában; szigoruan élt csinos házában, mely máskülönbben el volt látva az angol főúri életnek minden kényelmével. Legnagyobb büszkesége lett, legnagyobb boldogságát találta — leányában, Nelliben; rendkívül szerette, bálványozta. Egyszer csak a Blumenbach-féle irodát szokás ellenére napközben is zárva lelték és a munkások hiában keresék az ügyvivőt. A dolog annyival inkább gyanussá vált, mert sem a gazda, sem a leánya nem voltak találhatók házukban.

Néhány nap mulva, miután eredménytelenül kutatták mindenfelé Blumenbach urat, a hatóság is közbelépett; átkutatták az elhagyott házat, annak minden zegét-zugát, és úgy találták, hogy a drágaságok, értékpapírok és a készpénz is odavan, és azon gyanu ébredt, hogy Blumenbach urat valami szerencsétlenségnek kellett érnie. Végre egy hét mulva fölfedeztek a Blumenbach-féle kertben egy ujonnan hányt halmot; fölásták azt, és egy fiatal ember hulláját találták benne, kinek feje egy golyótól szét vala zuzva. Az emberek, kik jól ismerték Blumenbach békeszeretét, jámbor nyugodt kedélyállapotát és jellemét, mitsém gyanakodhattak reá, hogy ő követett volna el gyilkosságot. A dolog azonban ép oly megfoghatatlan maradt, mint a gyanuba vett gyilkosnak hirtelen való eltűnése.

A vizsgálaton sem Blumenbach, sem fölmentő tanúk nem jelentek meg, csak két személy találkozék, a kik olyasmit vallottak, miszerint a Blumenbach eltűnését megelőzőtt éjszakán a kérdéses kertből két, hirtelen egymásután eldurant lövés hallatszék, melyek ama gyanúra szolgáltatottak okot, hogy valami párviadal történt, melynek indokai azonban homályba burkoltan maradtak.

London igazi világváros, egy óriás tenger, melyben egyes hullám tartós vízáramlást nem okozhat, egyes esemény, legyen az következményeiben bármily rendkívüli, nem sokáig foglalkoztatja a társadalmat.

Blumenbach és leánya feledésbe mentek. Ők elvitorlázták e közben a világtengerre, és egy igen kevéssé irtott őserdőségben, *Quebecktől* lefelé nyolcvan mértföldnél is messzebbre üték föl tanyájukat. Az új lakosoknak szomszédjuk is alig akadt, mert az egész vidék nem vala még benépesítve.

Csak néha-néha jelentek meg az irtók Blumenbachnak egész európai kényelemmel berendezett házában, hogy a vendégszerető házi gazda által megkináltassák magukat egy italyai pálinkával, vadpecsenyével, fehér cipóval. (Az irtók hordják a levágott faszálakat egyszersmind a vízre is, s usztatják el a városokba.)

Ezen fairtók között, a kik a Blumenbach-féle háznál olykor-olykor megfordultak, legtiszteltebb és tekintélyesebb vala *Tóbi*; ő a kormánytól tetemes terjedelmű erdősegeket vásárolt meg és számos favágó állott szolgálatában.

Mindamellet ő sem különbözött semmit, sem viselete, sem életmódjára nézve a közönséges favágóktól.

Ő is kezében hordá a nélkülözhetlen fejszét, vö-

rös ünget viselt, s ezenkívül egy vastag szűrt kerített nyaka köré, mely zord éjeken át ágya s egyszersmind süvege gyanánt is szolgált; hordott még magával egy kétesövű puskát és egy óriás kést is ama tájakon, hol a farkas, medve, saskeselyű és vadkan nem tartoznak a ritka jelenségek közé.

Bármily egyszerű is eme külső, előttünk áll benne az erdei főnemesség egyik képviselője. Tóbi büszke is volt, ezt árulta el magatartása, járáskelelése, nemkülönben parancsoláshoz szokott hangja. Ő gyűlölte a bevándorlókat, kiváltképen pedig azokat, kik nem foglalkoztak fairtással, s ilyen ember volt Blumenbach is.

„Belopózkodnak, — mondá néha napján embe-
reinek, — elhozzák magukkal irtóeszközeiket, tér-
képeiket, mértékláncaikat és földarabolják a föl-
det, nem hagynak békét egyetlenegy fának sem,
mely utjokat állja, áttörik az erdőségeket, a vada-
kat elriasztják, vasrudakat raknak le, melyen az-
tán füstölő mozdony vágat végig; városok, vá-
sárhelyek keletkeznek, hol az előtt sűrű erdő disz-
lett, füstös gyárkérmények meredeznek az ég felé,
ott hol egykor a fairtók nyugalmasan evék kenyé-
röket. Ezen csöcselék elrontja a fairtók keresetét,
azért én vészt és halált esküdtem mindazokra, a
kik az őserdőket kutatják föl.“

És Tóbi valóban úgy is nézett ki, mintha szavát meg akarná tartani, mert bámulatos erővel birt; ne-
hány suhintással a legnagyobb tölgyfát is földre
teríté, és a legmagasabb sziklacsúcsról is lelőtte a
saskelyesüt, olyan biztonsággal, mely magukat a
fairtókat is bámulatba ejté. Egyébiránt Blumen-
bach uralmas bizodalmas lábón állott Tóbi, azaz
meglátogató házáat, valahányszor csak utja arra
vitte, s kiűritett nálok egy pár pohárka papramor-
gót s mogorván sűrű szemöldei alul különös nyá-
jassággal jártatá villogó szemeit Nellikén, miköz-
ben a szomszédurnak hogy-mint léte felől kérde-
zősködék. Így állottak a dolgok, midőn egyszer
Tóbi szokása szerint beállított. Kétesövű fegyve-
rét nem kis zörejjel tette le a barátságos tekintetű
pítvarban, megnyitá az ajtót, mely a Blumenbach-
féle ház ebédlőjébe szolgált és néhány lépésre
visszahökent, midőn Blumenbach urat s lányát
Nellit egy csinos, divatosan öltözött uracs társasá-
gában találta.

— Hozott Isten Tóbi! — szólítá meg a belépőt
Blumenbach ur, — hogy-mint van a dolog?

Tóbi úgy állt a szoba közepén, mint valami só-
bálvány, Blumenbach keze nem nyult feléje az
üdvözlés közben, mint szokás szerint, s Nelli, ha-
bár barátságosan mosolygott is rá, midőn belépett,
nem jött elé, csupán egyszerűen azt parancsolta

szolgájoknak, hogy hozzon a favágó urnak papra-
morgót és pecsenyét.

Mi történt vele, kicserélték-e őt? És ki legyen
e szemtelen betolakodó a fairtók országába? —
ezt kérdezé magától Tóbi.

— Ugy veszem észre, — mondá, — hogy ros-
zor jövök. Igaz, hogy nincs keztyű kezemen, mint
amaz urnak ott la, hajamat sem fodroztattam föl,
és nem illatoznak fürteim a szagos olajok és ke-
nőcsöktől; — igaz, én csak favágó vagyok.

— Ön vendégem, s nem mondám-e én Tóbi
uramnak, hogy Isten hozta; és úgy vélem, ez a fo-
gadtatáshoz elégséges.

— Világos, hogy elég! viszonzá Tóbi; hanem
ki ott azon uracs?

— Ezt az urat Ralagh urnak hívják, író és azért
jött, hogy megszemlélje az erdőséget s aztán el-
mondhassa mások előtt, miket tapasztalt; ő köny-
veket ír, s néhány nap mulva haza utazik.

— Különös, — szólalt meg újra Tóbi — felette
különös, aztán eljönnek majd a földfölmérők is
nemde, és az erdőket kipusztítják, a favágók ke-
resetét megcsökkentik mindenfelé. Mit bánom én!
Egyébiránt önnel Blumenbach ur egy pár szavam
lenne négy szem között; hanem a mit Nellige is
meghallgathat, hanem ezen *izé* nem.

Ralagh ur eltávozott.

— Mi a mondani valód Tóbi? légy rövid, —
mondá Blumenbach.

— Ej mit, hiszen úgy sem vagyok én szó-
szátyár, csak favágó, hanem mit tesz az; hall-
gassanak meg. Az erdei élet kifárasztott. Önnek
és leányának, a szép Nellikének is bizonyára job-
ban tetszenék városban telepedni meg. Én 100,000
dollárral bírok; önök is hozzá adnak valamit a
magokéből, mert én Nellikét nőül akarom venni,
hanem azért együtt fogunk élni mind a hárman
és csak nagy ritkán megyünk ki az erdőbe, va-
dászni. Belé egyeznek-e ebbe Blumenbach ur?
Adják ide kezeiket, ha áll a határozat.

— Tudod mit Tóbi. Az ilyen dolog megérdemli
azt, hogy egyet aludjunk rája. Hátha például Nelli
szive nem volna már szabad, avagy ha én már őt
másnak szántam volna.

Tóbi ábrázata irtózatossá kifejezést ölte.

— Tehát elutasítottok engem? megvetitek Tóbit,
a favágót? Jól van!

— Én önt „Isten hozta“ szókkal fogadtam.

— Értem. Ismerjete meg engem ti is! Gon-
doljatok a favágóra.

Tóbi fölegyenesedett és némi robajjal hagyá el
a szobát.

Néhány pillanat mulva puskaroppanás hallat-

szék. Blumenbach és lánya rosztat sejtve rohantak ki a pítvarba.

— Mi az? kérdezék Ralaghot egyszerre.

— Semmi, — válaszolt emez mosolyogva. Tóbi ur nem a legjobb kedélyállapotban hagyta el önököt, és hogy boszuját töltse, reám sütte el fegyverét, azonban rosztal talált.

— Ah, ön sebet kapott, — kiálta Nelli, az ifju karjára mutatván.

— Csak egy könnyü karcolást, karomon a golyó csak általsurrant.

Blumenbach ur gondolkodásba mélyedt. Vajjon mi furta agyát? Félt-e a favágónak boszujától? Ralagh ur nem osztá Blumenbach aggodalmát, ő elemében volt és sikerült Nellikét is földeritnie.

Időközben Blumenbach ur ki-kitekintett a pítvarból, s észrevette, hogy dacára a dologtevő napnak, a favágók, szokásuk ellenére, tova mennek. Mit jelentsen ez? Mit tevő legyen? Az éjszaka kellemetes, Blumenbach és lánya vendégökkel együtt paripáikra ültek, s szolgálójuktól kísérve, fegyverekkel ellátva indultak meg az erdőségbe.

Kalandra nem sokáig kelle várakozniok, egy vad medve bujt elő csakhamar a sűrűségből, melyet oly szerencsésen löttek föbe, hogy menten földre roskadt.

A hold teljes pompájában fénylett. A kalandozók méneikről leszállottak és letelepedtek egy tölgy lábánál a fűvön.

Hosszas hallgatás után Blumenbach jutott szóhoz:

— Vegyünk búcsut eme rengetegtől, — mondá fájdalmas felsóhajtással, minőhöz gyermeke szokva nem volt. — Reméltem, hogy a lelki békét megtalálom ezen vadonban, mindhiában, nincs ember, a ki magamagától megszökhetnék. Rendezett államokban a gonosztevő feje fölött a törvény pallosa lebeg, a sivatag magányban a gonosztettnek árnyéka nehezül a lélekre, mint valamely halovány kísértet, mint *Banko* szelleme. *Biandiórt* Tóbi fog bosztal állni.

— Volt házamnál, — folytató Blumenbach némi szünet mulva, — egy, az erényről megfélekedezett ifju, a ki leányomat ennek akarátja nélkül jégre akarta vinni; ezt én rendszeres párbajban megöltem; hanem az ölés ölés marad, és a bünös merénylet elüldözött engem eme rengetegek közé; azonban visszamegyek Angolországba, nem akarok kibujni az igazságszolgáltatás büntetése alól, átadom magamat a bakónak.

— S mi lesz én belőlem? — siránkozék Nelli. Én elhagyatva állok az életben, barát és résztvevők nélkül. Hagyj engem atyám meghalni ezen

sivatagban, meghalni oldaladnál, adj oda engemet a faragatlan Tóbinak feleségül, hadd vágjam a fát én is versenyt véle, — hanem tégedet meghalni látni? nem, nem, nem akarok!

Az idegen szótlanul foglalt helyet a csoportozatban, ábrázata feltünően halaványnyá vált, és reszketett.

Blumenbachnak figyelmét el nem kerülheté vendégének izgatottsága. Okát akará kérdezni, midőn ez fölemelkedett, s fegyverét, a nélkül, hogy búcsut venne, megragadá s néhány lépéssel előbbre ment, hanem lábai roskadoztak és földre hanyatlék.

— Az Isten szerelmére, mi történt atyám? Ralagh barátunk talán beteg?

Blumenbach felkölt és Ralagh mellé ment, hogy karon fogja.

— El tőlem, el! — kiáltá emez visszautasítólag elfordulva, — ne érintsetek engem! Ti voltatok az én fivérem gyilkosai! Magad mondad!

Blumenbach ugy áll mint egy szobor.

— Miféle ördög volt az, a mely engemet ide vezérelt! — Szegény Nelli, oh mennyire szerettem őt szeretem még most is; nem, nem — el innen el, messze! — nem tudtam... Meg ne érintsetek gyilkosok!

Ekkor ismét öntudatlanul roskadt össze.

Blumenbach csakhamar eszméletéhez tért s igyekezett vendégét is öntudatra téríteni; Nelli is abban fáradozék.

Eközben szokatlan mozgás keletkezett az erdőségben. A rengetegek vadállatai s magok a madarak is mintha csak valami szokatlan kezektől tereltetnének össze. Langyos levegő áramlott szét a szellők szárnyán és az égboltozaton sárgás piros fény mutatkozott, miglen füstszag figyelmezteté a jelenlevőket a rendkívüli eseményre.

— Mi ez? — kiálta föl Nelli.

Blumenbach szótlanul állt, s mereven nézett maga elé.

— A rét lángban áll, az erdő is tüzet kapot körröskörül, el vagyunk veszve! — kiáltá a szolga; — és igazat szólt. Az egész vidék lángban uszni látszék.

— A favágók, igen, a favágók bosztal állnak, — jegyzé meg a szolga.

Blumenbach átkarolta leányát, s egy lóra ültek.

Ralagh, midőn fölébredt, fejét rázá s elfutásra már nem is gondolhatott többé.

A tüzkör mindegyre kisebbedett.

— Béküljünk ki az Urral! — mormogá Blumenbach, — szabadulásra gondolnunk nem lehet többé.

Az atya és leánya ölelkeztek; Ralagh Nelli lábaihoz térdelt. Melegülni érzék a földet maguk alatt, s hozzájuk hallatszék az állatoknak halálkinja, a lovaknak vihogása, tombolása.

Az atya nem nézhetvén többé leányának gyötrelmes ábrázatát, el akart fordulni, midőn Nelli szóltanul porba esett.

— Hallgass meg! — kiálta Blumenbach vendégéhez. — Állj boszut testvéredért, itt mellem, döföld által; — akartam, hogy Nelli nőddé legyen, de a sors nem akarta . . .

Fojtó füst szorítá el az élők lélekzetét, már-már szikrák, majd égő ágak hullottak alá. Blumenbach és Ralagh egymás karjaiba omoltak és ezen ölel-

kezés közben Nellijökkel együtt érte őket a halál.

Néhány hét mulva akadtak csak az elhamvadt városoknak arra kódorgó lakosaik beszenesedett csontjaikra. — A Blumenbach-féle házban találtak a többek között egy vas szekrénykét is, a melyben levő irományok némi felvilágosítást szolgáltatottak Blumenbach rejtélyes életéhez.

Többi gyújtá meg az erdőt, így beszélük legalább a favágók, és ő hova leve: senki sem tudja.

Blumenbach ur szolgálja azonban valóban csodaszerű módon megmenekült a lángok közül, s elbeszélése nyomán mondók el ezen borzadalmas történetet.

Egy hét története.

— Oktober 13. —

Mint a hullámzó árból egy mozdulatlan, száraz szigetre, úgy menekülök most a képviselő-választási izgalmak közül az akadémiai palota üléstermébe. E falak sokkal merevebbek, semhogy a pártusák gyűrűzetei, — melyek az egész várost elborítják, — áttörhetnének rajta, s a tetőzet négy sphynxje jelenleg mintegy azért látszik fölemelni lábait, hogy a külső élet minden zaja ellen tiltakozzék. A szenvedélyes tudóst valóban kevéssé szokta érdekelni a forgandó világ lármája, mert mindenikben van egy pár csöpp Archimedes véreből, ki a betóduló durva római katonákat sem vette észre, s mértani számlálásaiba merülve, a fegyver éle előtt egész nyugodtan mondá: „noli turbare calculum!”

Ne csodáljuk hát, ha midőn mindenki a fölött töpreng: hová jutunk azon az uton, melyen most szép kilátások mellett indulánk meg; — az akadémiaiban közelébb is azon tanakodtak, hogy honnan jövének őseink, s mily távoleső népekkel lehetünk rokonságban? A régi ősök nyomait keresni a Volga mellett, a jeges tenger közelében vagy az ázsiai sivatagokon — lehet a tudomány meddő ábrándja, de legalább oly ábránd, melynek tiszteletreméltó bajnokai, sőt vértanúi is voltak már.

Mult hetfőn, noha tökéletesen meg valánk győződve, hogy e napon sehol sem találhatni csendesebb magányt, mint a nyelvtudományi osztály szakülésében, elegen hallgatták két fiatal tudósunk előadását a középázsiai irodalmi munkákról és a cseremisiz rokonságról.

Az első Vámbéry tartá, a másodikat Budenz. Mindkettő érdekes egyéniség; amaz ismerve és emlegetve az egész világ által, emez oly szerényen

munkálkodva, hogy létezéséről itthon is csak kevesen tudnak valamit. Pedig e fiatal tudós, még ha bevégezett cseremisiz szótára nem sok hasznunkra válik is, megérdemli, hogy rokonszenvenvel szóljunk felőle. Néhány év előtt még mitsem tudott magyarul. Egy kis német hercegség városában élt, tanult és tanított, midőn figyelme fölébredt a magyar nemzet iránt, s csakhamar megszerette annak nyelvét, szokásait és szellemét, közénk jött, letelepült, megtanulta nyelvünket, sőt csakhamar olyan nyelvtudós lett belőle, hogy most a volgai nemzet-családok közt keresi rokonságunkat. Nyerünk-e vele valamit? — nagy kérdés, de ha az összehasonlító nyelvészetnek megmosolyogni való tulzásai vannak is, mégis egy meggyújtott szövétnak az a hajdankori történet-nyomozás járatlan utain.

Mi, kik e tudományt nem értjük, s csak — ha épen kell — egyszerűen hallgatjuk, képtelenek vagyunk fölfogni azt a lelkesülést, melyet az ily nyelvbuvárok éreznek minden kis szón, melyből két távol eső nép fajrokonságára következtethetnek. Érdekes látni, hogy mily diadalérzettel kapnak egy-egy *képző* után, mint ragadják azt fültövére, s mutatják be az akadémia areopágja előtt, melynek Radamantószai nem tüzes lángok közt, hanem néha egy-egy csöndes mosolyban mondják ki ítéletüket. Valóban sokszor megesisik, hogy a kincs, melyet a buvárlat ködös, meredélyes ösvényein találtak a kutatók, a napvilágon jól megnezve nem egyéb, mint értéktelen kavics. Budenznek sem hitte el senki, hogy a magyar elnevezés a cseremisiz „már”-ból eredt volna, mely azon a nyelven annyit jelent, mint *férfi*.

Meghiszszük, hogy midőn Budenz a mi finn és

cseremisiz „testvéreink“ fölött lelkesedik, Vámbéry pedig a tatárok milliót öleli keblére — b. Eötvös József nem annyira az alelnöki széken, mint inkább tükön ül, bármily költői emlékbeszédet tartott is valaha Körösi Csoma Sándor fölött, kit a buvárlat hasonló nemes heve a Himalayához vitt — meghalni. Midőn a gondolkodó alelnök szemei előtt így a homályba vesző *mult idők* ösvényein kalandoznak a tudomány e fáradhatlan vándorai, őt, az államférfit, a *jövőnek* épen ily homályos utai foglalhatják el. A régi, ismeretlen *ősök* helyett tán utódjaink sorsára gondol, s a helyett, hogy a cseremisiz vagy tatár atyafiságnak örvendene, azon törí fejét, hogy mint lehetne azokkal a nemzetiségekkel testvérisülni jobban össze, melyek együtt élnek velünk. Ennek sikereért valóban szívesen lemondhatnánk az egész cseremisiz atyafiságról, hozzá adva még azokat az etnográfiai emlékeket is, melyeket szegény Regulink hozott egykor magával.

De hábár mi sem hiszszük, hogy ez a bölcsönket és messze rokonságainkat kereső tudomány érett gyümölcsöket teremthetne valaha: azért még sem akarnánk tiszteletlenül vagy épen gunyosan beszélni fölöle. A legábrándosabb fejtoréseknak, a legképtelenebb tudományoknak is sok nagy vívmánya volt minden időben. Az alchymia több századon át egy szemernyi aranyat sem birt ugyan főzni, de a vegytudományt igen fontos fölfedezésekkel gyarapítá. Az örök-mozdony kutatói között is többen oly gépek találmányára jutottak, melyeket haszonnal lehet alkalmazni. Így Budenz cseremiszkedésének is meg lehet az a haszna, hogy egy eredeti népfaj érdekes szokásaival, meseivel és dalaival ismertet meg bennünket. Csak egy éneküket ismertesse meg, mely szívünkre hat, s kedélyünket eleveníti, egyszeribe meglesz a testvériség. A múzsa hamar kész van a kapocscsal, melyet a nyelvbuvárlat sokszor hasztalanul keres.

A mi szempontunkból, Vámbéry barátunk érdekesebben kezdte. Mielőtt összehasonlító nyelvészeti kutatásainak eredményét bemutatta volna, uti rajzaival, a népszokások festésével s helyirati adatokkal állott elő. Prózaí természetességében tüntette szemünk elé a messze Bokharát és Samarkandot, melyet Moore Tamás „Lalla Roukh“-ja oly vakító fényben tükröz vissza. Legközelebb pedig azon persa és turkoman könyveket s iratokat mutatá be az akadémiának, melyeket hosszú utjában gyűjtött, midőn a vándorló dervisek szent mocskosságát osztá. Ezek, magukban is oly érdekes tárgyak, melyek megérdemelték a fáradságot akkor is, ha Vámbéry az ázsiai *ősöknek* egyetlen

egy lábnyomát sem fődözte is föl a kiégett sivatagon. Ki ne óhajtana olvasni azt a khivai époszt, mely a khivaiak és persák közti harcokat festi, s a melyet Szilády Áron magyarul is ki akar adni? Vagy a „madarak logikáját“, melyben a próféta, mint sas, oktatást ad madártársainak? Vagy a középázsiai felekezetek közti villongás egyik irodalmi szóvitáját, a turkoman sátrak alatti szerelmi kalandok leírását, s egy népdalnok (baksi) énekét? — Vámbéry — úgy látszik — ért a taktikához. Haza térve — megrakodtan, mint a méh, — nem tárta ki tapasztalásainak egész halmazát. Még most is, hónapok mulva, midőn egy nagy könyvet adott ki, s felolvasásokat tartott az angolok és németek között, meg tudja lepni az embereket utazásának újabb meg újabb eredményeivel. Bármily keveset érjenek is — irodalmi szempontból — azok a művek, melyeket Vámbéry magával hozott, mégis érdekesek lesznek, mint egy ismeretlen és durva polgárisultság saját szerü termékei.

Caillu, midőn az afrikai *fanokat* az európai tudás színvonalával meg akarta ismertetni, azt a feleletet kapta tőlük: „hagyj békét, minket más isten teremtett; azért, a mi nektek jó, az nekünk nem való!“

Minket, európaiakat ellenben a világ ismeretének oly nagy szomja hevit, hogy bizonyára a legjobb angol regénynél is nagyobb érdekeltséget költhetnek föl azok a munkák, melyek a magukban és maguknak élő középázsiai népek észjárását és fejletlen szellemét fogják, kétségkívül eredetien naiv formákban, visszatükrözni.

Azonban Vámbéry karjain járva, ne feledjük magunkat egészen a forró turkoman sivatagok közepén, s keressük föl a magyar pusztaság legnagyobb városát, hol néhány nap előtt a művészetnek ünnepe volt.

A diszes színházat, melyet Debrecen városa nagy áldozatkészséggel emelt, hetedikén nyitották meg, oly ünnepélyesen, hogy a hir szava, mely erről beszél, még a választási mozgalmak zajából is kihallatszik. Fényes világitás, Kölcey himnusz, Jókai alkalmi prólogja, felolvasva Jókainé által, „Bánk bán“, a legjobb magyar szomorujáték előadása, (melyben Gertrud királynét szintén Jókainé ábrázolta,) s a lehető legnagyobb közönség lelkesedése — ezekből állt az ünnep. Nincs, ki ne óhajtana, hogy e lelkesedés ki ne aludjék soha, s mindig fényt vessen arra az új csarnokra, mely most Debrecennek méltó büszkesége. A színművészet ugyan évek óta hazaszerte hanyatlásnak indult, mert eszmékben meddő időket éltünk, me-

lyek nem lelkesítheték sem a költőket, sem a színeszeket, sem a közönséget, de hinnünk kell egy jobb kor jöttében, mely a színirodalom és színházak számára is új korszakot fog nyitni.

A szelleméletnek is van egy napvilága, mely egyedül képes mindent kifejteni, virágozóvá és

gyümölcsözővé tenni, — mi, e napvilág, a nemzeti szabadság feljöttét várjuk. Ez hozza a világosságot, a termékenységet, a tavaszt, s e nélkül nincs egyéb, csak éjszaka, a zsibbadt álom, tétlenség és homály ideje.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

* (*A képviselőház építésével*) már annyira haladtak, hogy két hét múlva tető alá juthat. A muzeum-park csinos rácsozata pedig már egészen elkészült.

* (*Ő felsége*) egy bécsi lap hire szerint, dec. 5-én érkezik Pestre, jelen lesz 8-án az akadémia palotájának megnyitására, s 10-én személyesen nyitja meg az országgyűlést. Császárné ő felsége szintén lejön Pestre január 2-án.

* (*Deák-utca.*) A pesti várostanács e hó 5-én elhatározta, hogy a nagyhíd-utcát ezentul Deák-utcának, a szentért pedig Deák-térnek fogják nevezni.

* (*A fővárosnak*) mostanság hires vendégei vannak. Okt. 9-én d. u. harangzugások közt érkezett Budára a primási palotába Falcinelli Márián, a pápa bécsi nunciusa, s a fővárosi katolikus papság testületileg tisztelgett nála. Omer pasa, a török hadsereg generalissimusa is töltött néhány napot Pesten, az Europa fényesen díszített első emeletében szállott. — A főváros érdekes vendégei közé számíthatjuk szintén Pulszky Ferencét, ki idegen nyelveken több szellemdús munkát irt.

* (*A politikai foglyok,*) miután a kir. ítélőtábla, mely e részben első fokú bíróság, börtönhelyiséggel nem rendelkezhetik — felsőbb határozat szerint a vizsgálat tartama alatt Pest megye központi börtönében fognak őriztetni, elítélésük után pedig az ország valamelyik fegyintézetébe szállíttatnak. A veszélyeseket azonban katonai fogházba helyezik el.

* (*Országos iparegylet*) alakítására, pesti székhellyel, hir szerint, ő felsége engedélyt adott.

* (*Összekötő vasut a pesti és budai indóház között.*) Maygraber Ágoston ur megnyerte az engedélyt egy, a pesti és budai indóházakat összekötő vasut építésére, mellékággal a zugligetig, továbbá raklihelyek létesítésére e vasutal kapcsolatban, 90 évre, a lánchid társulat jogainak fentartásával.

* (*Uj magyar dalmít.*) Erkel Sándor, Erkel Ferenc fia, egy négy felvonásos magyar operát irt, melynek szövege Kisfaludy Sándor „Csobánc” című regéjéből van alakítva.

* (*Kereskedő ifjak társulata*) címmel egylet alakult Pesten, melynek célja: a kellemes társalkodású s mulatságos összejöveteleken kívül szellemi ösztönzés, felolvasások és különnemű hasznos értekezések által ez osztálykör művelődési emelése, továbbá helyeszközlés és a pályatársak segítése.

* (*Kihágás.*) Ybl építész lakásának ablakait az üllői-uton néhány dolog nélküli asztaloslegény egyik este bevverte. Okául azt mondják, hogy Ybl az országháznál az asztalos munkákat külföldi iparosokra bízta. 24 asztalos legény a tettesek közül már be van fogva.

* (*Sajnos összeütközés*) történt Abonyban Máriássy és b. Orczy Béla párthivei között, mely alkalommal többen megsebesültek. Hasonló szomorú esetről veszünk tudósítást Vácról, hol Drágfy Sándor követjelöltet okt. 8-ki bevonulásakor 200 lovas banderium, 150 kocsis és nagy néptömeg kísérte; egyszerre azonban e menetet egy népcsoport támadta meg, mely b. Podmaniczky Armint éltette, s a két fél között véres tusa támadt.

* (*Klapka tábornok neje*) Franciaországban, Cognac nevű jóságán fiut szült.

* (*Menekültek.*) Langiewicz a napokban Londonban járt, s ott Mazzini, Ledru Rollin és Blind Károly, s más olasz, francia és német menekültekkel jött össze.

Képtalány.

(Megfejtése a 43-ik számban lesz.)

A 41-dik számban közölt képtalány értelme ez: „Ajtondó.”

mét Horváth Dömét és Kiss Miklóst. — *Vasme-gyében a felső-őri kerület választói* Hollán Ernőt akarják követüknek. — *Balassa-Gyarmaton* az elhunyt Madách Imre helyett Szontagh Pált tüzték ki. — *A bars megyei újbányai kerületben* Mácsay Lukács; a *lévai kerületben* Konkolyi-Thege Pál; a *heves megyei patai kerületben* Kovács László; *Egerben* Csiky Sándor, Kormos Béla és Vavrik Béla a jelöltek. — *T.-Sz.-Miklóson* Pétery Károly; a *tisza-abádi kerületben* Borbély Miklós; a *szolnokiban* gr. Szapáry Gyula. — *Miskolcon* az egyik kerületben Vadnai Lajos, a másikon Szathmári

Király József és Horváth Lajos. — *Gyula városában* három párt van: Huszka Mihály, Nagy Károly és Ámbrus Lajos közt megoszolva. — *Nagy-Szombat* Császár Józsefet akarja követül. — *Kalocsán* öt jelöltet is emlegetnek: Ivánka Imrét, Markó Ignácot, Nagy Ignácot, Daruváryt és Sáfáry Ágostont. — *Aradon* Fábian Gábor és Csemegei Károly; *Szabadkán* Czorda Bódog és Vojnics Lukács a két képviselőjelölt. — *Veszprém megye pápai vál. kerületéből* Xántust szoltították föl. *Bánát-Komlós kerülete* (Torontál) Vidacs Jánost, *Fehérvár* Zsömböry Edét akarja megválasztani.

Vegyes közlemények.

= (*Kortés adoma.*) A követválasztásoknál néhol különös mesterfogásokat is alkalmaznak, melyek leírásából egész adomakönyv telnék ki. Ily mulattató eset fordult elő nemrég egy közelfekvő választó kerületben. Egy kortésvezér ugyanis következő beszéddel kapacitálta a politikában járatlan, s többnyire nem magyar ajkú polgártársait: „Atyámfiai! Deák Ferenc tisztelt hazánkfiát mindnyájan a haza bölcsének tartjátok. Tudjátok meg tehát, hogy e nagy hazánkfia, népünk vezére, országszerte kiadta a parancsolatot, miszerint oly követet kell választani, a ki már 61-ben is követ volt! Mert már ezeket ő jól a kezéhez tanította; már ezek értik a jeleket, tudják: mikor mit, hol, hogyan, miként? Egy szóval, — jegyzé meg jelentőség- és titokteljesen, — ezekkel jobban tud az öreg dolgozni! Azért hát éljen N. N. követünk! Az éljenzett N. N. pedig 61-ben legélesebben szállt volna szembe a Deák-párttal, hanem azért az e körülménnyel nem ismerős tömeg megéljenzete.

* (*Mérges növény.*) Sátoralja-Ujhelyen a közlebbi napok egyikén kis leánykák játszottak egy kertben, hol mérges redőszírom is volt. Egyik leányka mák helyett letépett egyet s meg is ette; vigyázatlanságának áldozata lett, rögtön rosszul kezdte magát érezni s reggelre meghalt.

* (*Csalás.*) Szegeden a napokban egy asszony ment be egyik borbély boltjába, fájós fogát kihuzatni. A műtét megtörténvén, azt mondta, hogy nem levén pénz nála, nem fizethet, hanem küldje el a borbély inasát utána, majd a lakásán átadja az illetéket. Ezzel elvezette az inast a vár kapujáig; ott elkérte tőle zsebkendőjét, mert — mint mondá — pénze nincs, hanem a helyett a zsebkendőt tele teszi liszttel. A szegény fiu beleegyezett azon hitben, hogy mégis visz haza legalább lisztet a semmi helyett, a miért aztán ő kapna otthon valamit. Az asszony bement a vár kapuján s nem is jött többé elő. Több órai várakozás után a fiu sirva ment haza s elpanaszolta megcsalását.

= (*Orosz rendőri eljárás.*) Vilnából jövő utasok oly szigorunak festik az ottani kormány eljárását, minőhöz hasonló még Murawieff idejében sem állott fenn. Murawieff égbekiáltó kegyetlenkedéseket követett el, de időnként mégis némi szünet állott be, s ilyenkor sokaknak sikerült zsarnoksága alól kibúvni; Kaufmann tábornok ellenben vas-

következetességgel folytatja a lengyelek kiirtását, mely mindenkit egyenlően sujt. Egy varsói polgár, ki nemrég magán ügyei elintézése végett Wilnába ment, beszéli, miszerint ott az utcán egyik ismerőseivel találkozáván, társalgásba ereszkedett vele, de csakhamar egy közelben álló rendőrtől felszólított, hogy őt a hivatalba kövesse. A polgár természetesen engedett a felhívásnak. Rövid szóváltás után a hivatalnok tudára adta a fogulynak, hogy 10 rubelt kell fizetnie. „Zá co?“ (miért?) — kérde a meglepett polgár, és válaszul nyerte, hogy most már 15 rubelt fog fizetni. A fennebbi kérdés ismétlése után a birság 20 rubelre emeltetett, mely összeget emberünk aztán szó nélkül lefizette. Később megtudta, hogy azért itéltetett 10 rubel birságra, mert lengyelül beszélt az utcán, s hogy ama két lengyel szócska kiejtése egyenként 6 rubeljébe került.

= (*A föld legmagasabb fája*) Kaliforniában vannak, Sierra Nevada nyugoti részén. A roppant magas fák csoportokban s szétszórva emelik roppant lombjaikat. Némelyek magassága 6—700 láb. Brewer geologus írja, hogy e fák 25 angol mértföldnyi téren vannak szétszórva. A fák legvékonyabbikának törzse 116 láb átmérőjű, a legvastagabbé 276 láb. Mindenik több századot ért már, s dúsán zöldelnek. Új sarjak nőnek az óriás fák tövéből, s így remélhető, hogy kivesztőkkel magvuk nem szakad.

Irodalom.

— (*Petőfi illusztrált életrajzi*) szándékozik kiadni az Egenbergerféle könyvkereskedés egyik ifju tulajdonosa, Hofmann Alfréd. Az életrajzot Pákh Albert írta, a szövegbe nyomandó képeket pedig Székely Bertalan fogja rajzolni.

— (*A „Bolond Miska“ naptára*) Emichnél az idén is megjelent. Számos karrikatura és sok élce van benne. Ára 80 kr.

— (*A „Gazdasági zseb-naptár“*) Kodolányi Antal az orsz. magy. gazd. egyesület segéd-titoknokának szerkesztése mellett 1866-ra is megjelent. Ez már 6-ik évfolyama. E csinos kiállítású naptár sok szükséges tudnivalót foglal magában, s e mellett egész éven át mint jegyzőkönyv is célszerűen használható. Kiadta Pfeiffer F. Ára bekötte 1 ft 80 kr.

— (*Rapos József*) tudatja a közönséggel, hogy Brunswik Teréz életrajza és arcképe november 20-dikáig meg-hosszabította ez előfizetési határidőt. A könyv s kép előfizetési ára 3 ft, s megjelenik decemberben.

— (*Hantó Lajos tanártól*) „A mezei gazda barátjai“ című füzetke jelent meg, dr. Gloger nyomán. Atolvastuk, s így ajánljuk gazdáink figyelmébe.

— („*Kraján*“) cím alatt Thull-Nándor szerkesztése mellett

egy olyan nagyalakú tót politikai lap jelenik meg, mint a „Pesti Napló”; megjelenési ideje minden csütörtök; ára egész évre 6 ft. Magyar érzelmi lapnak ígérkezik.

Nemzeti színház.

Adatott: okt. 5-én *Dinorah*, opera 3 felv. Meyerbeertől. — 6-án *Richelieu*, történeti dráma 5 felv. Bulwer E. L. után angolból fordította Tóth J. — 7-én *A zsidónő* opera 5 felv. Halevytől. — 8-án *A gályarab*, színmű 5 felv. Hugo Viktor „Nyomorultak” című regénye után színpadra alkalmazta Némethy Gy. — 9-én *Romeo és Julia*, tragoedia 5 felv. Shakespearétől. — 10-én *Macbeth*, opera 3 felv. Verditől. — 11-én *Szökőtvé*, vigjáték 3 felv. Buckstone után angolból.

Ki van tűzve: 12. *Zsidónő*. 13. *Mátyás fia*. 14. *Dinorah*. 15. *Lelenc*. 16. *Kisértes*. 17. *Borgia Lucretia*. 18. *Egy szegény ifjú története*. 19. *Fehér nő*. 20. *Egy pohár víz*. 21. *Zsidónő*. — 23-án *Heródes* 1-ször.

Szerkesztői üzenetek.

— *Felpesterre*: A közlemény oly komoly, annyira elszomorító, hogy abból akarattal sem tudnánk élcet csinálni a „Bolong Miskába.” Ha valaki a nemzetiségeket látítja, az nem élcet, de a legerősebb megrovást érdemli.

— *Hahótra*: B. E.-nek. Mindnyájunk által tisztelt nagy hazánkfia születési házának rajzát már készítetjük s az nem sokára napvilágot lát.

— *Szombathelyre*: M. Ö.-nek. A küldött népdal-gyűjteményt köszönettel vettük, a Kisfaludy-társulatnak kézbesíteni azonban feleslegesnek tartjuk, mert nemcsak már megjelent gyűjteményekben föltalálható, de hallhatni azokat a nép ajkán, meg a népszínművekben is szelvében.

— *Pesten*: K.-nak. A rajzra vonatkozólag személyesen szeretnénk értekezni.

— *B. Gyarmat*: A „Mumia” eszméje oly szerencsés, hogy

múltán érdemelne szigorubb kidolgozást. Így következtetlenség látszik a végsorokban, mert nincs fokozatos emelkedés a megelőzőkben.

— *Mármaros-Szigetre*: B. P.-nak. Közérdekűeket máskor is szívesen veszünk.

— *Nagy-Enyedre*: Kétfélebeli magán levelet küldöttünk s várjuk a választ.

— *Pesten*: Az „Orvostan-hallgatókat segélyező egyesület” számára új évtől kezdve fogjuk küldeni a példányt. Tisztelet-példányaink száma annyira elfogyott, hogy több t. munkatársunk számára már magunk is előfizetni voltunk kénytelenek.

— *Demusára*: L. E. urnőnek. A mint terünk lesz rá, közölni fogjuk.

— *Ungvárra*: T. G.-nak. Ha minden levelet bérmentetlenül küldenének szerkesztőségünkhez, bírságokra egész budgetünk sem lenne elegendősége. Igyul csak bérmentes levelet fogadunk el ismeretlenebb kezekből.

— *Egerbe*: T. T.-nak. El fogjuk olvasni.

— *Bécsbe*: M. V.-nak. Báthori István lengyel király művészi kivitelű siremléke rajzáért, mit ön Krakóban, a hely színein készített, fogadja köszönetünket.

— *Pesten*: A. L.-nak. A tárgy nincs épen nagyon szerencsésen kiválasztva: elég hosszú s nem elég érdekes.

— *Simonotnyára*: A fölvetett tárgy olyan, hogy gondosabb kidolgozást érdemelne. Igyul sok hely homályos benne, s a delej misége, tünetei és hatásai nincsenek oly népszerűen megmagyarázva, hogy azt a tágasbörű olvasó közönség is megérthesse. A jóakarát remélünk engedi, hogy rövid időn alkalmasabb cikket kapunk.

— *Pesten*: L. K.-nak. Jó választ — sajnálatunkra — nem adhatunk.

— *Pesten*: P. D.-nek. Terjedelme miatt csak később jöhet. A „Theáról” szóló cikk nem jött kezünk közé.

— *Buda-Ujlakra*: N. K. urnak. Elintéztük.

— *Vácra*: A küldött levél részben azért maradt el, mert megérkeztek a lap már ki volt szedve, részben: mert a benne elősorolt tények a „P. Naplóban” 12-dikén már kimerítően közzé valának téve. A szíves buzgalomért köszönet.

Vasutak közlekedése.

A délkeleti vaspályán.

Bécs	Ind.	7 ó. 45 p. r.	8 ó.	— p. e.
Érsekujvár	„	1 „ 20 du.	1 „ 48 „	éj.
Pest	„	5 „ 35 du.	6 „ 25 „	r.
Cegléd	„	8 „ 27 du.	9 „ 4 „	r.
Szeged	„	12 „ 17 „	éj.	3 „ 50 „ du.
Temesvár	Érk.	5 „ 20 „	r.	10 „ 18 „ e.
Temesvár	Ind.	10 ó. 32 p. éj.	5 ó. 19 p. r.	
Szeged	„	2 „ 25 „	r.	12 „ 15 p. délb.
Cegléd	„	5 „ 54 „	r.	5 „ 41 „ du.
Pest	„	9 „ 55 „	r.	8 „ 37 „ e.
Érsekujvár	„	1 „ 50 „	du.	1 „ 3 „ éj.
Bécs	Érk.	6 „ 33 „	e.	6 „ — „ r.

A tiszavidéki vaspályán.

Cegléd	Ind.	9 ó. 27 p. r.	8 ó. 24 p. e.	
Szolnok	„	10 „ 27 „	r.	9 „ 42 „ éj.
P.-Ladány	„	1 „ 26 „	du.	1 „ 20 „ éj.
Debrecen	„	3 „ — „	du.	3 „ 48 „ r.
Tokaj	„	5 „ 25 „	du.	8 „ 5 „ r.
Miskolc	„	7 „ 24 „	e.	11 „ 3 „ r.
Kassa	Érk.	9 „ 56 „	e.	12 „ 49 „ du.
Kassa	Ind.	5 ó. 21 p. r.	11 ó. — p. du.	
Miskolc	„	7 „ 52 „	r.	3 „ 2 „ du.
Tokaj	„	9 „ 35 „	r.	5 „ 35 „ du.
Debrecen	„	12 „ 12 „	dél.	10 „ 29 „ éj.
P.-Ladány	„	1 „ 45 „	du.	12 „ 56 „ éj.
Szolnok	„	4 „ 44 „	du.	4 „ 43 „ r.
Cegléd	Ind.	9 ó. 47 p. regg.		
Szolnok	„	11 „ 19 „	regg.	
Arad	„	8 „ 21 „	dél.	
Csaba	Érk.	5 „ 27 „	dél.	
Arad	Ind.	9 ó. 30 p. déle.		

Csaba	„	12 „ 6 „	déle.
Cegléd	Érk.	5 „ 32 „	dél.

P.-Ladány	Ind.	2 ó. 58 p. délu.
Nagyvárad	Érk.	4 „ 38 „ délu.
Nagyvárad	Ind.	10 ó. 6 p. déle.
P.-Ladány	Érk.	12 „ 48 „ déle.

A déli vaspályán.

Buda	Ind.	6 ó. 30 p. r.	5 ó. 15 p. e.		
Sz.-Fehérvár	„	8 „ 43 „	r.	éj.	7 „ 20 „ e.
Sz.-Fehérvár	Ind.	5 ó. 59 p. du.	7 ó. 10 p. r.		
Buda	Érk.	8 „ 2 „	este.	9 „ 14 „ e.	
Fehérvár	Ind.	8 ó. 43 p. r.	7 ó. 20 p. e.		
N.-Kanizsa	Érk.	délb.	és este.		
N.-Kanizsa	Ind.	1 ó. 19 p. du.	5 ó. 36 p. r.		
Fehérvár	„	5 „ 59 „	du.	7 „ 10 „ este.	
Fehérvár	Ind.	10 ó. — p. r.			
Uj-Szöny	„	2 „ 25 „	du.		
Győr	„	3 „ 11 „	du.	5 ó. 55 p. r.	
Bruck	„	5 „ 28 „	du.	7 „ 54 „ r.	
Bécs	Érk.	8 „ 26 „	este.		
Bécs	Ind.	7 ó. 45 p. r.	5 ó. 20 p. e.		
Bruck	„	9 „ 21 „	du.	6 „ 54 „ e.	
Győr	„	11 „ 38 „	de.	9 „ 5 „ e.	
Szöny	„	12 „ 57 „	délb.		
Fehérvár	Érk.	5 „ 45 „	du.		

Dunagözhajózás.

L e f e l é :

Bécsből Pestre: napon-ként 6 1/2 órákor reggel.

Esztergamból Pestre: naponkint a helyi gőzzel 6 órákor reggel, és a bécsi utazó gőzzel 4 óra felé délután.

Vácról Pestre: naponkint a helyi gőzzel 7 1/2 órákor reggel, és 1 ór. délut. a bécsi utazógőzzel 5 óra tájban délután.

Pestről Mohácsra: hétfőn, szerdán, pénteken, szombaton 7 ór. reggel.

Pestről Eszékre és Zimonyba: hétfőn, szerdán, szombaton 7 ór. reggel.

F ö l f e l é :

Pestről Bécsbe: naponkint 6 órákor este.

Pestről Vác, Esztergomba: naponkint a helyi gőzzel 3 1/2 ór. délután, és a bécsi utazógőzzel 6 órákor este.

Mohácsról Pestre: hétfő, szerda, péntek, szombaton 3 órákor délután.

Zimonyból Pestre: vasárnap, kedd, csütörtök 10 órákor délelőtt.

Orsováról Zimonyba, Pestre: szombaton regg.

A Szávan:

Sziszekről Zimonyba: hétfőn reggel.

Zimonyból Sziszekre: csütörtökön déliben.